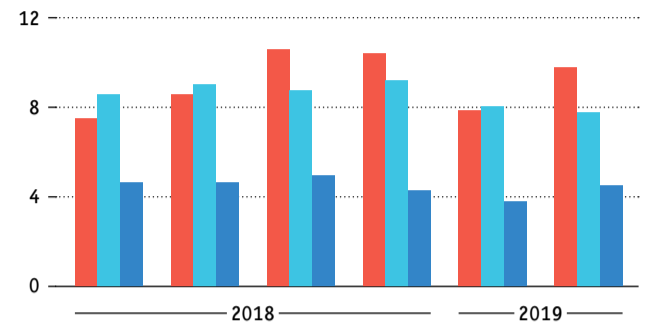

כל מה שנוצץ

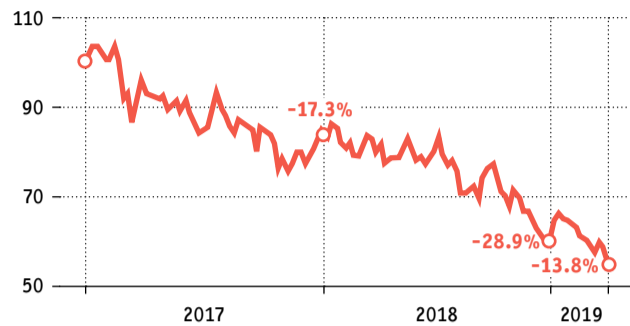
ייצור יהלומים גלם לפי חברות, במיליוני קראט

ריו טינטו דה בירס אלרוסה

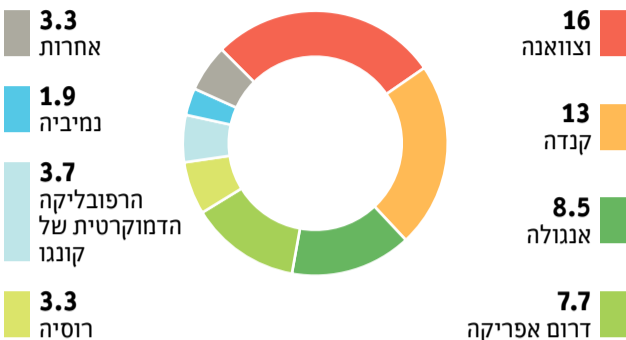
גם בבורסה הזוהר מתעמעם

70 מניות של חברות שכורות יהלומים, 1.1.17=100

יצרניות היהלומים הגדולות

תפוקת היהלומים לפי מדינות, במיליוני קראט, 2018

מקור: הסקר הגיאולוגי של ארה"ב, geology.com

מקור: ניתוח של פול זימניסקי * החברות הכלולות: אלרוסה, פטרה דאיימונדס, ג'ים דאיימונדס, פיירסטון

מקור: דו"חות החברות

משבר היסטורי? "2019 היתה שנת הליהמן ברדרס של תעשיית היהלומים"

שינויים בהעדפות הצרכנים, ירידה בביקוש ליהלומים גלם, עודף היצע שהוביל להורדות מחירים משמעותיות, מחנק אשראי, שינויים פנימיים בתעשייה וגורמים גיאופוליטיים – כל אלה השפיעו לרעה על תעשיית היהלומים העולמית – והישראלית • איום נוסף לענף הוא שוק יהלומי המעבדה הצומח, אבל אנליסט יהלומים לא מתרגש מכך: "זה עלול להיתפש כתכשיט זול, ולא יתחרה ביהלומי הגלם"

מים בשל צבירת חובות גבוהים. הונאה בסך 2 מיליארד דולר של ענקי התעשייה ההודים ניראב מורי ומאהל צ'וקסי מילאה גם היא תפקיד בצמצום אספקת האשראי לתעשייה ב-2019.

תעשיית היהלומים הגלובלית מאופיינת במינוף יתר ושקועה בחובות גדולים. לאחר שנהנתה ממימון עצום שהוביל לזינוק במי חירים, ולא תרם למחקר ופיתוח, לערך מוסף או לצמיחה בת קיימא, היתה עדה התעשייה לבועה, ומי חירי היהלומים המלוטשים החלו לצלול ב-2011. המימון לתעשייה התחיל להתכווץ, ומחירי היהלומים מצויים מאז במגמת ירידה.

אתגר נוסף שעמו התמודד ענף היהלומים הגלובלי ב-2019 היה ההשלכות של מלחמת הסחר שמי-תנהלת בין שני השווקים הגדולים של תעשיית היהלומים, ארה"ב וסין. בארה"ב, ההאטה בתעשייה נגרמה בגין שלוש סיבות: ירידה בכיטוחן הצרכנים, ירידה בתיירות מוצרי היוקרה והמכסים בסך 15% שהטיל ממשלו של הנשיא דונלד טראמפ על תכשיטים סיניים.

עד כמה המצב הגיאופוליטי בערי לם משפיע על התעשייה? זימניסקי: "יש לכך השפעה, אבל לא הייתי אומר שאלה הן הסיבות העיקריות לאתגרים בתעשייה. בעבר התעשייה היתה מרוכזת מאוד והיה קל יותר לשלוט בהיצע מול הביקוש, אבל כיום מדובר בשוק מבוזר שמונע מכוחות שוק, ויש יותר תנודתיות.

"דווקא ב-2019 סין היתה השוק החזק ביותר בתעשייה. הני פגעת העיקרית היתה הונג קונג

עובד של החברה הרוסית אלרוסה בוחן יהלום. מתמקדת ביהלומי גלם צילום: Andrey Rudakov/בלומברג

נף היהלומים הגלובלי. היא אחד ממרכזי הליטוש הגדולים בעולם וקנתה את שמה כבעלת מלאכה זולה ופשוטה. בנוסף, עם התעשייתו המואצת של מעמד הביניים, גדל בהודו גם הביקוש לתכשיטים המשובצים יהלומים, והמדינה נהי פכה למרכזית בתחום.

עם זאת, השילוב של מכירות חלשות של יהלומים מלוטשים והיצע עודף גרמו ב-2019 לירידה של 30% ביצוא הנקי של יהלומים של הודו. על פי זימניסקי, הודו חוותה את הירידה החדה ביותר ביי צוא יהלומים בשל המטבע המקומי החלש וסוגיות נזילות, כתוצאה מהחלטת הבנקים במדינה להפסיק להעניק אשראי ליצרניות היהלורי

ב-2018, רוסיה כרתה יותר מ-43 מיליון קראט – כ-30% מהתפוקה העולמית. היצרנית השנייה אחריה, בוצוואנה, כרתה באותה שנה 24.3 מיליון קראט

הכרייה אנגלו אמריקן. "כתוצאה מהשינוי במעמד של דה בירס, בשנים האחרונות נכנסו מוכרים חדשים לשוק וחלה עלייה בתחרותיות, מה שמשפיע גם כן על מחירי היהלומים ועל הרווחיות", הסביר זימניסקי. גורם אחר שהשפיע על התעשייה בשנה שעברה היה, לדברי זימניסקי, מחנק האשראי בהודו. להודו יש תפקיד מרכזי בעי

של 90% בשנות ה-80 ל-60% בש' להי שנות ה-90. בתחילת שנת 2000, דה בירס שינתה אסטרטגיה והחלה לקדם חנויות קמעונאיות ומותגים משלה לעומת ההתמקדות בשליטה בהיצע יהלומי הגלם בעולם. ב-2005, החברה מכרה את המלאים שלה ואיפשרה ליהלומים להיסחר על פי כוחות השוק. ב-2011 דה בירס מכרה את נתח השליטה בה לענקית

ונראה שהבעיות העיקריות נטועות בשינויים פנימיים שעוברים על התעשייה, כמו התייעלות של שלי-בי הייצור והמסחר (Midstream). "עם זאת, התעשייה מתקרת לת לסופו של תהליך שינוי לאחר צמצום מלאים במשך כל השנה. נראה כי השחקנים החזקים ישר-דו בתעשייה יעילה יותר שבסיסה יציב יותר ממה שהיה במשך שנים – אולי זאת הגרסה של תעשיית היהלומים למגזר הפיננסי בארה"ב – לאחר קריסת בר סטרנט וליהמן ברדרס ב-2008-2009", אמר זימניסקי ל-TheMarker.

מה קרה ב-2019, והאם זה בה חמור כמו שזעקו הבוררות? "2019 היתה מאכזבת אבל לא הייתי מכנה אותה 'אסון'. התעשייה התמודדה עם שלושה מכשולים עיקריים. הראשון היה התנודתיות שהתחזקה בשנים האחרונות, מאז שהמונופול של ענקית היהלומים דה בירס פורק, והענף התחיל לפי עול על פי כוחות השוק של היצע וביקוש", אמר זימניסקי.

"מוכרים חדשים נכנסו – והתחרותיות עלתה"

שוק היהלומים במאה ה-20 נשלט רובו ככולו על ידי חברת דה בירס. החברה שלטה בהיצע הגלרי בלי, בהפצה ואף קבעה את מחירי היהלומים. עם זאת, כשמכרות חד-שים החלו לפעול ברוסיה, אוסטרליה וקנדה, דה בירס, ששלטה על המכרות בדרום אפריקה מאז המאה ה-19, התקשתה כבר לשמור על השליטה בהיצע. במקביל, המכרות החלו להתנתק בהדרגה מהקרטל של דה בירס, והחברה היתה עדה לצניחה בנתח השוק שלה משיא

טלי גולדשטיין

ב-18 ביולי 2019, אנגלו אמריקן, החברה האם של עני-קית היהלומים דה בירס, חתכה את תחזית ייצור היהלומים שלה לשנה כולה ל-31 מיליון קראט, לעומת הערכה קודמת של עד 33 מיליון קראט. ב-2020-2021, מעריכה החברה כי תכרה מיליון קראט פחות – כ-1% מתפוקת היהלומים הגלובלית.

אמנם ההשפעה של תחזית כזאת היא זניחה בשוק שהתפוקה הגלובלית שלו ב-2019 הוערכה ב-143 מיליון קראט, אך האזהרה היוותה תזכורת חשובה למאמצים שעושה התעשייה כדי להגן על עצמה באווירה שנוגעה בהיצע ערי דף וביקוש חלש.

2019 היתה אחת השנים הגי-רועות של תעשיית היהלומים הגי-לובלית והישראלית. תיאורים כמו "משבר", "אסון" ו"מיתון חמור מזה של 2008" נודקו לאוויר, בעוד חור-סנה של התעשייה השמרנית עמד למבחן לאור שינויים בהעדפות הצרכנים, ירידה בביקוש ליהלומי גלם, היצע עודף שהוביל להורדות מחירים משמעותיות, מחנק אשי-ראי, שינויים פנימיים בתעשייה וגורמים גיאופוליטיים שהשפיעו לרעה על המסחר באבנים היקרות – ממלחמת הסחר בין ארה"ב לסין, לתנודתיות בשוקי המניות ועד למחאות בהונג קונג.

לדברי פול זימניסקי, מייסד חברת דיימונד אנליטיקס בניו יורק, "אף שהסנטימנט הכללי בתעשייה הוא עגום, האתגרים הנוכחיים קשורים יותר להיצע העודף מאשר לביקוש חלש יותר בקרב הצרכנים,

"הרבר הקשה ביותר לחיזוי הוא המצב הכלכלי. אנו לא יודעים אם יהיה מיתון גלובלי, שזה הסיכון העיקרי. ללא מיתון, נמשיך לראות צמיחה, בעיקר בשוק הסיני בקרב מעמדות הביניים והעשירים. אני חושב ש-2020 והשנתיים שאחריה יהיו טובות יותר לתעשייה, מבחינת היצע ביקוש".

"מהשנים הגרועות של הענף בישראל"

לדברי אופיר גור, המפקח על היהלומים במשרד הכלכלה והתע"ש, שיהיה 2019 היתה שנה קשה לתעשיית היהלומים בישראל, בשל סיבות שפחות קשורות לתעשייה הישראלית ויותר לתעשייה העולמית. זה קרה לאחר שב-2018 נרשמה בה התאוששות.

"הסחר ביהלומים ירד ב-30% ב-2019 לעומת 2018. מחנק האש"ר אינו בשוק ההודי הויק גם לישראל. זאת היתה אחת השנים הגרועות יותר שידע הענף.

"הבעיה בשוק ההודי היתה שניתן ליצרניות היהלומים אשראי במיליארדי דולרים שהוביל לבועה. זו התפוצצה כשהסתבר שהמימון לטובת השקעה ביהלומים הוסיף קצת בכלל בנדל"ן. ההודים הפסיקו לקנות יהלומים גלם ונוצרו מלאים, גורם שהשפיע על כל מרכזי הסחר האחרים, וגם על ישראל".

על פי גור, "מאז 2008 שוק היהלומים הישראלי מקבל פחות אשראי מהבנקים – 2 מיליארד דולר או לעומת 900 מיליון דולר כיום. בנוסף, יש פחות בנקים שעוברים עם הענף. מנגד, זה נתן מקום לחברות טכנולוגיה שבאמצעות בלוקצ'יינ' נותנות אשראי חוץ-בנקאי בשיתוף פעולה עם גופים מוסדיים. משרד הכלכלה והתעשייה מצדו מנסה לעודד את הטכנולוגיה ולהפחית את הרגולציה".

גור טוען כי השפעות וירוס הקורונה כבר מורגשות בענף היהלומים בישראל. "מרבית היצוא הישראלי הוא להונג קונג, והיא סגורה כעת, היצוא נפגע וזה מורגש. גם ב-2002 כשפרצה מגפת הסארס, היצוא נבלם – אבל לאחר מכן היתה התאוששות. אם וירוס הקורונה יעלים בתוך כמה שבועות או חודשים, אנהנו מקווים שההשפעה שלו תהיה קטנה".

אך הוא אינו מתרגש ממתחים גיאופוליטיים. "מלחמת הסחר לא השפיעה על ישראל. אין לנו בעיית יצוא עם ארה"ב או עם סין (שאחראיות יחד ל-75% מיצוא היהלומים הישראלי). מרבית יצוא היהלומים לסין מתבצע דרך הונג קונג, שהיא יעד היצוא השני שלנו".

גור ציין במיוחד את יהלומי המעבדה. לדבריו, בשנים האחרונות חלה פריצת דרך בתחום, ויש כמה חברות מעניינות בתחום הזה בהן חברות ישראליות כמו לוסקס של היום בני לנדא.

מכרה יהלומים בקנדה. לפי דיווח של "וול סטריט ג'ורנל", זה בירס הרגה יותר מ-18 אלף דגים כשרוקנה אגם. צילום: Ben Nelms/בלומברג

"ייצור יהלומי הגלם יירד עד 2021" צילום: Andrey Rudakov/בלומברג

פול זימניסקי: "מבחינת הסביבה, דווקא ייצור של יהלומי מעבדה דורש אנרגיה רבה. חברות משתמשות בעיקר בדלקי מאובנים כדי לייצר את היהלומים"

תית ביותר לסביבה. שוק הווינטג' אמנם קטן יחסית, אך זה תחום שיש בו אפשרויות צמיחה בתעשייה. "מה התחזית שלך לעשור הקרוב? "עתידי הביקוש הצרכני ליהלומים בעולם אינו ודאי, לאור ההשפעות הפוטנציאליות של מלחמת הסחר, המתרחשת עם איראן, המחאות בצרפת והריבית השלילית באירופה. הצמיחה אינה נהדרת, אך נראה כי תישאר חיובית.

"ארה"ב שמייצגת את שוק הצרכנים הגדול של התעשייה לתעשיית כשיטי יהלומים תמשיך ליהנות משוק המניות ששובר שיאים כל העת - מה שתומך בסנטימנט הצרכנים הכה חשוב. "בטווח הארוך, ייצור יהלומי גלם בעולם צפוי לרדת עד 2021 לפחות. בנוסף, המלאי בחברות הייצור והמסחר ממשיך להתמתן ומתקרב לרמות נורמליות. כיום המלאי של החברות האלה מוערך ב-30 מיליארד דולר, המספר הנמוך ביותר מאז 2011, השנה האחרונה שבה ייצור יהלומים היה רווחי באופן משמעותי.

אלרוסה היא יצרנית היהלומים הגדולה בעולם לפי היקף. ב-2018 היא כרתה 36.7 מיליון קראט, ואני ליסט בבנק הרוסי אלפיה-בנק אף אמר ל"אקונומיסט" בספטמבר כי, "אנחנו יודעים מהי אלרוסה: יצרנית טהורה של יהלומי גלם". גם אלרוסה מתמודדת עם אתגרים שעמם מתמודדות יצרניות אחרות בענף, ובהם התחזקות יהלומי המעבדה. עם זאת, בראיון ל"אקונומיסט" בספטמבר, אמר מנכ"ל אלרוסה, סרגיי איונוב, כי אינו מתכוון להיכנס לשוק יהלומי המעבדה. הוא סבור כי מקור היהלום חשוב – וכי בעבור קונים רבים, יהלומי המעבדה לעולם לא יחליפו את היהלום הגולמי. הדורות הבאים, מקווה אלרוסה, יחשבו על היהלומים של רוסיה כמו שהם חושבים על הקוויאר, הוודקה והבלט הרוסי; נצחיים וטהורים.

לדברי זימניסקי, "בשורה התחתונה, אם הלקוח מעוניין ביהלום ירדוטי לסביבה, ההמלצה שלי היא לקנות יהלומים משומשים מיד שנייה, משום שזאת הדרך הידירה

פול זימניסקי צילום: Paul Zimnisky

עבור שדורשים אנרגיה, כך שלא מדובר בעסק של אפס פליטות פחמן. מבחינה חברתית וכלכלית, היתרונות של מכרות היהלומים לכ"ל כלות מקומיות, למשל בוצואאנה, היו עצומים. המדינה האפריקאית הצליחה להשתמש בהכנסות מיהלומים להתפתח, לבסס חינוך ציבורי, בריאות וציבורית ועוד, והיא כיום המדינה בעלת הדירוג הגבוה ביותר באפריקה.

"מבחינת הסביבה, דווקא ייצור של יהלומי מעבדה דורש אנרגיה רבה. חברות משתמשות בעיקר בדלקי מאובנים כדי לייצר את היהלומים במעבדות, כך שהם אינם ירדוטיים לסביבה כפי שחושבים". על פי דו"ח בנק ABN AMRO ההולנדי מינואר, אם יצרניות יהלומי המעבדה רוצות להיות סבי-קלו לרכוש טבעת אירוסים משובי צת יהלום מעבדה, עלייה של 13% לעומת 2018.

עד כמה גרועה ההשפעה של תעשיית היהלומים על הסביבה? "כריית היהלומים היא כמעט צור רת הכרייה הנקייה ביותר כי פשוט מרסקים את הסלעים, ואין צורך בשימוש בכימיקלים כדי להוציא את חומר הגלם. ההשפעה הסביבתית מתבטאת יותר בתעשייה מסביב, ספינות, משאיות, מתקני

פול זימניסקי, יצרנית היהלומים המובילה בעולם במונחי היקף, ממושיכה להמר על יהלומי גלם. ב-2018, רוסיה כרתה יותר מ-43 מיליון קראט – כ-30% מהתפוקה העולמית (לשם השוואה, היצרנית השנייה בגודלה בעולם, בוצואאנה, כרתה 24.3 מיליון קראט). בתוך רוסיה, חברת היהלומים

של מים חומציים מהמכרות. כריית היהלומים גם גרמה להרס של אזורים מחיה בקנדה, בין השאר. ב-2016, "וול סטריט ג'ורנל" דיווח כי זה בירס הרגה יותר מ-18 אלף דגים כשרוקנה אגם בקנדה למטרות כרייה. בהודו, מכרות היהלומים הואשמו בסיכון אוכלוסיות של ברדלסים ועוד.

פעילות הכרייה מסתמכת גם על עובדים שמשתכרים שכר נמוך בתנאים לא בטוחים ועל הפרות מנגד, גם יהלומי המעבדה אינם חפים מפגיעה בסביבה. נציגות הסחר הפדרלית בארה"ב אף הזהירה את היצרניות להיזהר כשהן ממתגות את עצמן כ"ירדוטי" לסביבה" בלי שיש בידיהן ראיות לתמוך בטענה הזאת.

על פי דו"ח של מורגן סטנלי מ-2016, עד 2020 יהלומי מעבדה יהיו 7.5% משוק היהלומים העולמי. מי בשל הרצון של אנשים לרכוש מוצרים שנוצרו בצורה אתית, מבלי לפגוע הרבה בסביבה.

סקר מינואר של mvi marketing, חברת מחקר לשוק מוצרי יוקרה, מצא כי צרכנים בני דור המילניום מביעים עניין גובר ביהלומי מעבדה, וכי 70% מהם ישקלו לרכוש טבעת אירוסים משובי צת יהלום מעבדה, עלייה של 13% לעומת 2018.

עד כמה גרועה ההשפעה של תעשיית היהלומים על הסביבה? "כריית היהלומים היא כמעט צור רת הכרייה הנקייה ביותר כי פשוט מרסקים את הסלעים, ואין צורך בשימוש בכימיקלים כדי להוציא את חומר הגלם. ההשפעה הסביבתית מתבטאת יותר בתעשייה מסביב, ספינות, משאיות, מתקני

– שמייצגת 5% מהביקוש העולמי ליהלומים – שחוותה מחאות אזהרה חיות חסרות תקדים ב-2019. כמוכן שאם וירוס קורונה ילווה אותנו עוד זמן רב, תהיה לכך השפעה גדולה בהרבה על הביקוש ועל ההיצע. בסין החנויות סגורות, מאות מיליוני אנשים נתונים בעוצר, ואם זה יימשך חודשים זה ישפיע משמעותית על תעשיית היהלומים".

דור המילניום גילה את יהלומי המעבדה

2019 תיזכר גם כשנה שבה יהלומי מעבדה, שמיוצרים כחלופה לא יקרה לאבנים כרויות למטרות תעשייתיות, הצליחו לחדור למגזר הקמעונות, הודות ללקוחות בני דור המילניום והעדפות הצריכה המשתנות שלהם.

על פי דו"ח התעשייה הגלובלית לית היהלומים ל-2019 של חברת הייעוץ הבינלאומית ביין אנד קור מפני, שוק יהלומי המעבדה צמח ב-15%-20% ב-2019. היצרניות ההודיות והסיניות היו האחראיות לגידול, בסיוע הפער במחירים בין יהלומי מעבדה ויהלומים כרויים, וקמפיינים שתומכים ביתרונות "הירוקים" של יהלומי המעבדה.

אפילו ענקית היהלומים הכרייה, דה בירס, נכנסה לשוק יהלומי המעבדה ב-2018 עם השקת המותג "לייטבוקס". כפי שאמר רה אוליה לינג, שותפה בכיין אנד קומפני, "יהלומי מעבדה הם כאן כדי להישאר".

האם יהלומי מעבדה מהווים איום על יהלומי הגלם?

"מוקדם מדי מכדי לדעת עד כמה גדול יהיה שוק יהלומי המעבדה. כיום הוא מייצג פחות מ-1% מתכשיטי היהלומים. אני חושב שהמחיר של יהלומים במעבדה ימשיך לרדת משום שאין כאן את אלמנט הנדירות. בעיני הצרכנים מחיר זול מתפרש כתכשיט שאינו איכותי במיוחד. התפישה הזאת יכולה להבריל את המוצר כך שלא יתחרה ישירות עם יהלומים טבעיים. במקרה הזה, השינוק ימלא תפקיד גדול בעיצוב תפישת הצרכנים לגבי יהלומי המעבדה, אך איני רואה תרחיש שלפיו הם יגיעו לנתח של 50% משוק היהלומים".

יהלומים "ירוקים"

סיבה נוספת להתחזקות של יהלומי מעבדה היא המיקוד על קיימות, רווחה וסביבה. גם הצרכנים וגם הקהילה המקצועית רוצים שקיפות בשרשרת האספקה כדי להבטיח שהיהלומים הטבעיים נכרים באופן אחראי ומיוצרים בתהליך שאינו פוגע בסביבה.

הנוק הסביבתי שנגרם בשל כריית יהלומים אינו מסתכם בפיטיות פחמן. כריית יהלומים נקייה שרה לזיהום של מקורות מים שבה משתמשים מקומיים בשל הזליגה

אופיר גור: "יהלומנים רגילים לבכות אבל הפעם יש סיבה. מנגד, ענף היהלומים הוא ענף של גלים, והתקווה היא שהשנים הקרובות יהיו חיוביות יותר"